

NIŻSZE SEMINARIUM DUCHOWNE ARCHIDIECEZJI CZĘSTOCHOWSKIEJ JAKO INSTYTUCJA OŚWIATOWO-WYCHOWAWCZA WSPIERAJĄCA OSOBOWY ROZWÓJ MŁODEGO CZŁOWIEKA

STRESZCZENIE | Zasadniczym środowiskiem rozwoju człowieka we wczesnych etapach życia, obok rodziny, jest środowisko szkolne. To w nim i dzięki niemu dziecko a potem nastolatek zdobywa możliwość osobowego wzrostu we wszystkich wymiarach swego funkcjonowania: fizycznym, psychicznym, społecznym, moralnym, religijnym i duchowym. Troska o właściwy przebieg procesów rozwojowych w ramach wyszczególnionych obszarów powinna stanowić priorytet wśród działań edukacyjnych, wychowawczych i profilaktycznych, realizowanych przez poszczególne organy szkoły. Celem artykułu jest ukazanie roli, jaką spełnia Niższe Seminarium Duchowne, w ramach wspierania osobowego rozwoju ponadgimnazjalnej młodzieży męskiej, przejawiającej oznaki powołania kapłańskiego lub zakonnego.

SŁOWA KLUCZOWE: rozwój osobowy, powołanie kapłańskie, Niższe Seminarium Duchowne

W kwietniu 2012 r. Niższe Seminarium Duchowne Archidiecezji Częstochowskiej obchodziło sześćdziesiąt rocznicę swego istnienia¹. Fakt ten stanowi dogodną okoliczność do podjęcia naukowej refleksji nad rolą i miejscem tego typu instytucji oświatowo-wychowawczych w systemie nauczania, jak również w edukacyjnej misji Kościoła. Dodatkową zachętą do intelektualnego namysłu nad zasadnością funkcjonowania niższych seminariów jest obserwowalny od kilku lat niemal we wszystkich krajach europejskich, również w Polsce, spadek liczby powołań kapłańskich i zakonnych². Kryzys powołań jest zjawiskiem o złożonej etiologii, w związku z czym nie może być utożsamiany li tylko z kryzysem wiary (religijności), u którego źródeł leżą przemiany społeczno-polityczne ostatnich dziesięcioleci. Jest to raczej kryzys człowieka

¹ Zob. J. Bielecki, *Zarys historii Niższego Seminarium Duchownego w Częstochowie (1951-2011)*, w: *Prawo Szkolne Niższego Seminarium Duchownego w Częstochowie*, red. J. Bielecki, Częstochowa: Wydawnictwo Archidiecezjalne „Regina Poloniae” 2011, s. 7-21; J. Socha, *Niższe Seminarium ma już 60 lat*, „Niedziela” 17 (2012), www.nsd.niedziela.pl (10.11.2012).

² T. Borutka, *Udział rodziny w rozwoju powołań kapłańskich i zakonnych*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 9 (2009), s. 12-13.

jako osoby, sięgający swymi korzeniami najgłębszych pokładów ludzkiej psychiki i ludzkiego ducha³. W dokumencie końcowym kongresu poświęconego problematyce powołań w Europie, który odbył się w Rzymie w 1997 r., zatytułowanym *In verbo tuo*, czytamy: „Przeogromny smutek budzi spotkanie ludzi młodych, nawet inteligentnych i uzdolnionych, w których dostrzega się zgaszoną wolę życia, brak wiary w cokolwiek, niechęć do dążenia do wielkich celów, brak nadziei na świat, który może stać się lepszy także dzięki ich wysiłkom. Wydaje się, że właśnie młodzi czują się zbyteczni w grze i dramacie życia, zgoła ustępujący wobec niego. Bez powołania, lecz także bez przyszłości lub z przyszłością, która nie będzie niczym innym niż tylko pewną fotokopią teraźniejszości”⁴.

W odniesieniu do powyższego rodzi się konieczność poszukiwania skutecznych sposobów wspierania młodego człowieka w zakresie podejmowania i realizacji zadań, właściwych okresowi dorastania oraz służących jego integralnemu rozwojowi. Istotną rolę w tym względzie, obok rodziny, odgrywa środowisko szkolne. Stąd też głównym problemem badawczym niniejszej pracy jest analiza działań dydaktyczno-wychowawczych realizowanych w Niższym Seminarium Duchownym Archidiecezji Częstochowskiej oraz ich wpływu na rozwój osobowy młodzieńców, podejmujących w nim dalsze kształcenie. Tak sformułowany problem badawczy implikuje wiele problemów szczegółowych, które można sprowadzić do następujących pytań: Czy program dydaktyczno-wychowawczy realizowany w Niższym Seminarium Duchownym sprzyja rozwojowi intelektualnemu alumnów? Czy oddziaływania wychowawcze oraz dydaktyczne podejmowane przez przełożonych i nauczycieli Niższego Seminarium Duchownego wspierają rozwój emocjonalny uczniów? Czy realizacja wytycznych zawartych w prawie szkolnym Niższego Seminarium Duchownego wspomaga rozwój duchowy młodzieńców? Czy urzeczywistnianie programu dydaktyczno-wychowawczego stymuluje rozwój kulturowy kleryków Niższego Seminarium Duchownego?

Celem niniejszego artykułu jest próba ukazania instytucji Niższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej jako placówki oświatowo-wychowawczej, stanowiącej godne środowisko integralnego wzrostu dla młodzieńców, rozpoznających w sobie oznaki powołania kapłańskiego lub zakonnego.

1. ROLA NIŻSZEGO SEMINARIUM DUCHOWNEGO W ROZESZANIANIU POWOŁANIA KAPŁAŃSKIEGO | Niższe Seminarium Duchowne (NSD) jest pondgimnazjalną szkołą katolicką, której ukończenie umożliwi uczniom po zdaniu egzaminu matural-

³ Por. J. Michalik, *Raport o stanie wiary w Polsce*, Radom: Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne POLWEN 2011, s. 67-95; M. Dziewiecki, *Powołani do troski o powołania*, „Przewodnik Katolicki” 20 (2011), www.przewodnik-katolicki.pl (10.11.2012).

⁴ *Nowe powołania dla nowej Europy (In verbo tuo...)*. Dokument końcowy Kongresu poświęconego powołaniom do kapłaństwa i życia konsekrowanego w Europie, Poznań: Wydawnictwo Pallottinum 1998, nr 17.

nego uzyskanie świadectwa dojrzałości, a także dalsze kształcenie w szkołach wyższych lub policealnych. Cykl edukacyjny NSD obejmuje trzy lata i realizowany jest zgodnie z obowiązującymi przepisami, dotyczącymi nauczania w szkołach o charakterze publicznym. Placówka dostępna jest wyłącznie dla młodzieży męskiej, wyznającej wiarę katolicką oraz chcącej kontynuować w niej własną edukację. W sposób szczególny NSD stwarza optymalne warunki dalszego kształcenia tym młodzieńcom, którzy pragną właściwie rozeznaczyć a następnie rozwijać i pielęgnować oznaki powołania kapłańskiego lub zakonnego⁵. Zasadność istnienia i troski o niższe seminaria duchowne wynika z faktu, iż „powołanie kapłańskie często objawia się po raz pierwszy pod koniec okresu dzieciństwa i w pierwszych latach młodości. Nawet ci, którzy później podejmują decyzję wstąpienia do seminarium, nierzadko stwierdzają, że usłyszeli Boże wezwanie wiele lat wcześniej”⁶.

Z psychologicznego punktu widzenia funkcjonowanie tego rodzaju kościelnych instytucji oświatowo-wychowawczych stanowi cenną propozycję dla tych chłopców, którzy rozważają możliwość wyboru drogi życia związanej z realizacją powołania kapłańskiego. Czas nauki w NSD przypada bowiem na okres adolescencji, który zgodnie z E. Eriksona teorią rozwoju psychospołecznego, jest okresem kształtowania dojrzałego poczucia własnej tożsamości. W opinii tego autora, jednym z głównych sposobów formowania tożsamości jest poświęcenie się określonej roli życiowej, a także klaryfikowanie osobistych poglądów i działań w zakresie takich obszarów życia, jak na przykład seksualność, polityka czy religia⁷. Zasadniczym zadaniem rozwojowym okresu dorastania jest więc wybór dotyczący kariery zawodowej⁸. Młodzieniec, który podjął naukę w NSD, nie jest zwolniony z tego zadania. Podobnie jak jego rówieśnicy musi na podstawie wyrazistych kryteriów rozważyć wiele możliwości odnośnie do zawodu, jaki chciałby w przyszłości wykonywać i ostatecznie opowiedzieć się za tą, którą uzna za optymalną dla siebie. Jedną z tych możliwości stanowi kapłaństwo. W swej istocie bowiem NSD realizuje własne cele dydaktyczno-wychowawcze w klimacie otwartości na powołania kapłańskie, aby po ukończeniu tej szkoły jak najwięcej uczniów mogło wybrać drogę życia kapłańskiego lub zakonnego⁹.

W sensie ścisłym kapłaństwo nie jest zawodem, specjalnością czy wyuczonym rzemiosłem. Jest ono przede wszystkim powołaniem¹⁰. W perspektywie teologicznej

⁵ J. Bielecki, *Program wychowawczy Niższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej, w: Prawo szkolne Niższego Seminarium Duchownego w Częstochowie*, red. J. Bielecki, Częstochowa: Wydawnictwo Archidiecezjalne „Regina Poloniae” 2011, s. 81.

⁶ Jan Paweł II, *Formacja kapłańska. Posynodalna adhortacja apostolska „Pastores dabo vobis” o formacji kapłanów we współczesnym świecie*, Wrocław: Wydawnictwo TUM 1995, s. 11.

⁷ S.A. Rathus, *Psychologia współczesna*, Gdańsk: GWP 2004, s. 190.

⁸ A. Brzezińska, *Portrety psychologiczne człowieka. Jak zmienia się człowiek w ciągu życia?*, w: *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*, red. A. Brzezińska, Gdańsk: GWP 2005, s. 3-8.

⁹ J. Bielecki, *Program wychowawczy*, s. 81.

¹⁰ J. Szczych, *Aby szli i owoc przynosili... (J 15, 16). Studium liturgiczno-teologiczne modlitwy święceń prezbitera*, „Anamnesis” 3 (2010), s. 75.

oznacza to, iż kapłaństwo jest „tajemnicą *szczególnej wymiany* [...] pomiędzy Bogiem a człowiekiem. Człowiek oddaje Chrystusowi swoje człowieczeństwo, by mógł się On nim posłużyć jako narzędziem zbawienia. Chrystus zaś, przyjmując ten dar, czyni owego człowieka jakby swoim *alter ego*. Jeśli się nie wnuknie w tajemnicę tej *wymiany*, nie można zrozumieć, jak to się dzieje, że młody człowiek słysząc słowa: *Pójdź za mną!*, wyrzeka się wszystkiego dla Chrystusa w przekonaniu, że na tej drodze jego ludzka osobowość osiągnie całą swoją pełnię”¹¹. W sensie psychologicznym powołanie kapłańskie można ujmować jako posiadanie określonych predyspozycji, skłonności, zdolności, zamiłowania do tego wszystkiego, co wiąże się z urzeczywistnianiem posługi (pracy) kapłana¹². Za jedno z kryteriów prawdziwości powołania kapłańskiego przyjmuje się fakt, iż młody mężczyzna, deklarujący chęć zostania księdzem, ma głębokie przekonanie, że kapłaństwo określa zasadniczy kierunek jego życiowej drogi¹³. Spełnienie tego kryterium często okazuje się trudne dla nastolatka, który szczerze szuka odpowiedzi na pytanie o sens swego życia i kształt własnej przyszłości. Wielu młodych ludzi bowiem doświadcza dziś chronicznego braku pewności co do słuszności wyboru kapłaństwa jako określonej („mojej”) formy życia i w konsekwencji zbyt wczesnie schodzi z drogi realizacji powołania albo w ogóle nie wkracza na tę drogę¹⁴. Przyczyn takiego stanu rzeczy jest bardzo wiele i mają one charakter złożony. Jedną z nich jest słaba kondycja psychiczna, specyfikująca znaczny odsetek współczesnej młodzieży, wyrażająca się licznymi problemami w zakresie podejmowania ważnych zadań życiowych, wymagających zdecydowanych rozstrzygnięć¹⁵. Potrzeba więc adolescentom, którzy odczuwają w sobie głos powołania, udzielić koniecznego wsparcia i profesjonalnej pomocy w jego rozeznaniu i adekwatnej do rozeznania decyzji¹⁶. Podejmowanie decyzji, czyli dokonywanie świadomego wyboru „celów, środków działania czy sposobów wykorzystania zdobytych wartości, należy do najważniejszych czynności człowieka”¹⁷. Ów wybór stanowi złożony proces psychiczny, angażujący czynniki poznawcze, emocjonalne i motywacyjne. Efektywność tego procesu zależy w dużej mierze od wiedzy i doświadczenia, jakie posiada decydent oraz zaistniałych uwarunkowań kontekstualnych¹⁸. Z uwagi

¹¹ Jan Paweł II, *Dar i Tajemnica*, Kraków: Wydawnictwo Św. Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej 1996, s. 22.

¹² Por. A. Malarewicz, *Pielęgniarstwo – Powołanie? Zawód? Nauka?*, „Studia Medyczne” 9 (2008), s. 88.

¹³ Por. M. Dziewiecki, *Powołanie a kapłan diecezjalny*, w: *Postani w trzecie tysiąclecie*, red. T. Mrowiec, Kraków: Wydawnictwo UNUM 2000, s. 60-67.

¹⁴ Zob. A. Cencini, *Znaki rozpoznania powołania*, „Zeszyty Formacji Duchowej” 20 (2002), s. 51-58.

¹⁵ T. Borutka, *Udział rodziny w rozwoju powołań kapłańskich i zakonnych*, s. 13-14; M. Czerwińska-Jasiewicz, *Wspieranie młodzieży w zakresie samopoznania, planowania własnego życia oraz podejmowania decyzji dotyczących własnej przyszłości*, w: *Psychologia rozwoju człowieka*, red. J. Trempała, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2011, s. 407-418.

¹⁶ Zob. W. Przygoda, *Duszpasterstwo powołań*, w: *Duszpasterstwo specjalne*, red. R. Kamiński, B. Drożdż, Lublin: Wydawnictwo Alta 1998, s. 207; K. Lewandowski, *Specyfika duszpasterstwa powołań*, „Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 2 (2008), s. 125-137.

¹⁷ J. Kozielecki, *Psychologia nadziei*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2006, s. 23.

¹⁸ E. Nęcka, J. Orzechowski, B. Szymura, *Psychologia poznawcza*, Warszawa: 2007, s. 584.

na fakt, iż młodzieńcy, przekraczający progi seminaryjnego domu, charakteryzują się młodym wiekiem i w związku z tym niewielkim doświadczeniem życiowym, za jeden z priorytetowych obszarów realizacji programu wychowawczego szkoły uznaje się kształtowanie w uczniach umiejętności samodzielnego podejmowania decyzji w odniesieniu do jasno określonych celów życiowych oraz przy uwzględnieniu zewnętrznych czynników, mogących niejednokrotnie negatywnie wpływać na właściwy przebieg procesu decyzyjnego. W praktyce przejawia się to tym, iż alumni „uczestniczą w wytyczaniu celów dotyczących życia klasy oraz Seminarium, stawiają własne cele, dotyczące zainteresowań i nauki, uczą się planowania i poznają sposoby kontroli i oceny realizacji planów, uczą się unikania niebezpiecznych sytuacji i zagrożeń, starają się rozmawiać o trudnych sytuacjach i szukać pomocy w chwilach zagrożenia”¹⁹.

Istotną rolę w procesie dojrzewania ucznia do decyzji rozstrzygającej o wyborze konkretnej życiowej drogi odgrywają nauczyciele i wychowawcy. Rola ta nie ogranicza się jedynie do doradztwa zawodowego, lecz definiowana jest między innymi poprzez ich styl życia oraz wyznawany system wartości. Idzie tu zatem nie tylko o dostarczanie uczniowi wiedzy, odnoszącej się do konkretnych profesji czy osobowościowe „dopasowanie” go do określonego zawodu, ale przede wszystkim o towarzyszenie młodemu człowiekowi na drodze ku pełni rozwoju. Według M. Braun-Gałkowskiej owo towarzyszenie polega na zmierzaniu wychowawcy i wychowanka w tę samą stronę, ku najpiękniejszemu ludzkim wartościom, które ten pierwszy wcześniej rozpoznał i uznał za cenne – warte trudu urzeczywistnienia²⁰. Odwołanie się do hierarchii wartości wychowawcy, celem głębszego zrozumienia jego roli w procesie wyboru przez nastolatka drogi życiowej, okazuje się w pełni słuszne. System wartości posiada bowiem istotne znaczenie w formowaniu się decyzji. Nie stanowi on naturalnego wyposażenia człowieka, ale kształtuje się na drodze interakcji jednostki z otoczeniem społecznym, które pozwala na nieustanne korygowanie osobistych preferencji aksjologicznych, a w efekcie ich udoskonalanie²¹. Mając to na uwadze, oczekuje się, iż nauczyciele podejmujący pracę w NSD własną postawą i przykładem życia będą budować atmosferę wychowawczego zaufania wśród wychowanków, otaczając ich opieką oraz koniecznym wsparciem²². Dzięki temu alumni zyskują szansę lepszego samopoznania oraz adekwatnej oceny osobistych możliwości. Ponadto stopniowo zdobywają umiejętności radzenia sobie ze zmiennymi okolicznościami życia, stawiania czoła różnorodnym wyzwaniom, wreszcie podejmowania słusznych decyzji²³.

¹⁹ J. Bielecki, *Program wychowawczy*, s. 84.

²⁰ M. Braun-Gałkowska, *Psychologia domowa*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2008, s. 213.

²¹ A. Kępiński, *Psychopatie*, Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2002, s. 19.

²² J. Bielecki, *Statut Niższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej*, w: *Prawo Szkolne Niższego Seminarium Duchownego w Częstochowie*, red. J. Bielecki, Częstochowa: Wydawnictwo Archidiecezjalne „Regina Poloniae” 2011, s. 47.

²³ J. Pawlak, *Jak wspierać młodzież w podejmowaniu decyzji edukacyjnych i zawodowych?*, „Wychowawca” 2 (2005), s. 5-7.

Statut NSD obok twórczego zaangażowania nauczycieli w pomoc młodemu człowiekowi w zakresie odkrywania osobistego powołania duży akcent kładzie także na współpracę organów szkoły z rodzicami alumnów w sprawach odnoszących się do ich kształcenia i wychowania²⁴. Wynika to z faktu, iż adolescencja stanowi okres rozwojowy, w którym relacja między dzieckiem a rodzicami, pomimo zachodzących w niej zmian, wciąż posiada kluczowe znaczenie, między innymi na płaszczyźnie precyzowania przyszłościowych planów oraz związanych z nimi decyzji życiowo doniosłych²⁵. Mając to na uwadze, rodzice alumnów zachęceni są do współdziałania z gronem pedagogicznym seminarium w celu stałego polepszania warunków pracy dydaktyczno-wychowawczej. Wyrazem tego współdziałania jest podtrzymywanie indywidualnych kontaktów z nauczycielami i rektorem seminarium, czynny udział w zebraniach ogólnych szkoły, uczestniczenie w zebraniach okresowych (wywiadówkach) oraz współorganizowanie uroczystości szkolnych²⁶.

Takie ukierunkowanie oddziaływań wychowawczych pozostaje w zgodzie z oczekiwaniami Kościoła względem instytucji, jaką jest NSD. W *Dekrecie o formacji kapłańskiej* czytamy bowiem: „W Seminarjach Niższych, założonych do pielęgnowania załączków powołania, należy przysposabiać alumnów przez specjalną formację religijną, zwłaszcza zaś przez odpowiednie kierownictwo duchowe, do pójścia wielkodusznie i z czystym sercem za Chrystusem Odkupicielem. Pod ojcowskim kierownictwem przełożonych, przy odpowiednim współdziałaniu rodziców, niechaj prowadzą życie odpowiadające wiekowi, mentalności oraz rozwojowi młodzieńców i dostosowane w pełni do zasad zdrowej psychologii, nie powinni też zaniedbywać zdobywania odpowiedniego doświadczenia w sprawach ludzkich oraz kontaktu z własną rodziną”²⁷.

2. IDEA OSOBOWEGO ROZWOJU U PODSTAW WYCHOWANIA I NAUCZANIA W NIŻSZYM SEMINARIUM DUCHOWNYM |

Proces nauczania i wychowania realizowany w NSD zasadza się „na chrześcijańskiej wizji człowieka, głoszonej przez Kościół katolicki i ma na celu pełny rozwój osoby, co w konsekwencji prowadzi do wewnętrznej integracji oraz przygotowuje do wyborów życiowych w oparciu o rozpoznane powołanie”²⁸. W ramach oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych podejmowanych przez księży przełożonych, wychowawców i nauczycieli, stanowiących ciało pedagogiczne NSD chodzi przede wszystkim o stymulowanie osobowego rozwoju ucznia we wszystkich obszarach jego funkcjonowania.

²⁴ J. Bielecki, *Statut Niższego Seminarium Duchownego*, s. 48-49.

²⁵ Zob. A. Oleszkowicz, A. Senejko, *Dorastanie*, w: *Psychologia rozwoju człowieka*, red. J. Trempała, Warszawa: Wydawnictwo PWN 2011, s. 277-278.

²⁶ J. Bielecki, *Statut Niższego Seminarium Duchownego*, s. 48.

²⁷ Sobór Watykański II, *Dekret o formacji kapłańskiej – Optatam totius*, Poznań: Wydawnictwo Pallottinum 2002, s. 290.

²⁸ J. Bielecki, *Program wychowawczy*, s. 81.

Pojęcie osobowego rozwoju ściśle wiąże się z nurtem filozoficzno-społecznym określanym mianem personalizmu²⁹. Specyfiką tego nurtu jest przyjęcie ontologiczno-aksjologicznej koncepcji człowieka jako osoby. W tej perspektywie proces wychowania i nauczania oznacza stopniowe dochodzenie do własnej doskonałości, dzięki któremu stajemy się dojrzałą osobowością. Można zatem stwierdzić, iż celem wychowania personalistycznego jest rozwój osobowościowy, dzięki któremu jednostka staje się „pełniej osobą”³⁰.

Na gruncie psychologii odnajdujemy wiele propozycji rozumienia i interpretacji dojrzałej osobowości. Równie wiele jest kryteriów rozstrzygających o stopniu zaawansowania procesów rozwojowych w obszarze osobowości³¹. Maria Ryś, opierając się na literaturze przedmiotu, wyróżnia trzy zasadnicze cechy dojrzałej osobowości. Są to: (1) pasja odkrywania prawdy; (2) dojrzałość sfery emocjonalnej, wyrażająca się obiektywną postawą względem samego siebie oraz nawiązywaniem prawidłowych relacji międzyludzkich; (3) posiadanie i kierowanie się w życiu określonymi wartościami i ideałami³². Znacznie obszerniejszy katalog właściwości opisujących jednostkę o dojrzałej osobowości prezentuje w jednej z najnowszych swych publikacji P. Oleś. Według tego autora, do najistotniejszych kryteriów rozwoju ukierunkowanego na dojrzałość osobowościową należą: (1) powiększanie wewnętrznego bogactwa, na które składają się określone przeżycia, przekonania, wiedza oraz wielość odniesień do świata; (2) dążenie do szeroko rozumianego szczęścia, pojmowanego jako umiejętność wyrażania i doświadczania radości z życia – psychicznego dobrostanu, wynikającego z zaspokojenie życiowych potrzeb oraz pomyślnej realizacji wartościowych, w osobistym odczuciu, celów i planów; (3) umiejętny wybór celów i właściwa realizacja dążeń życiowych, wyrażająca się w podejmowaniu decyzji opartych na jasno sformułowanych kryteriach oraz realistycznych zamierzeniach; (4) ćwiczenie plastyczności adaptacyjnej i adekwatności reagowania na różnorodne wyzwania, zadania czy zdarzenia, także te rodzące frustrację; (5) wzrost odporności na frustrację, wyrażający się coraz skuteczniejszym podejmowaniem samodzielnej aktywności w sytuacjach generujących stres i napięcie psychiczne oraz wydoskonalaniem funkcjonowania bez odwoływania się do wsparcia społecznego; (6) klaryfikowanie własnej hierarchii wartości oraz orientacji wartościującej, co pozwala na bardziej umiejętną ocenę siebie, własnych dążeń i zmierzeń, określonych zdarzeń życiowych, a także innych ludzi i ich zachowań; (7) podejmowanie działań służących

²⁹ Por. B. Sidoruk, L. Sidoruk, *Chrześcijańska wizja rozwoju osobowego człowieka w kontekście niektórych współczesnych kierunków poradnictwa psychologicznego*, w: *Rozwój osobowy i jego zagrożenia*, red. M.J. Dyrda, A. Świdorski, Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej 2003, s. 19-28.

³⁰ F. Adamski, *Personalizm – chrześcijański nurt myślenia o człowieku i wychowaniu*, w: *Wychowanie osobowe*, red. F. Adamski, Kraków: PETRUS 2011, s. 15.

³¹ Zob. Z. Płużek, *Psychologia pastoralna*, Kraków: Wydawnictwo Instytut Teologiczny Księży Misjonarzy 2002, s. 5-98.

³² M. Ryś, *Wspieranie rozwoju osobowego w rodzinie*, w: *W trosce o rodzinę. W poszukiwaniu prawdy, dobra i piękna*, red. M. Ryś, M. Jankowska, Warszawa: Wydawnictwo UKSW 2007, s. 25-40.

dobru wspólnemu, czego konkretnym wyrazem jest priorytetowe ujmowanie celów prospołecznych względem celów indywidualnych; (8) realizacja działań transgresyjnych, przejawiająca się w przekraczaniu tego co typowe, pewne i sprawdzone oraz pozwalająca na formułowanie nowych dążeń i urzeczywistnianie spraw życiowo ważnych; (9) podmiotowe traktowanie drugiego człowieka, przejawiające się w szacunku względem niego, respektowaniu jego praw, szczególnie zaś godności i wolności; (10) kształtowanie w sobie postawy odpowiedzialności, co wyraża się w zdolności do dokonywania ważnych, z egzystencjalnego punktu widzenia, wyborów, umiejętności podejmowania i realizacji istotnych życiowo decyzji, wreszcie, gotowości do ponoszenia bliższych i dalszych konsekwencji swoich czynów; (11) dążenie ku rozsądnej autonomii, które wiąże się z gotowością podejmowania ryzyka odnoszącego się do różnorodnych obszarów życia, a także z nawiązywaniem takich kontaktów interpersonalnych, które nie ograniczają, lecz inspirują do działania; (12) budowanie dojrzałości moralnej poprzez wypracowywanie wewnętrznych – osobistych, kryteriów oceny aksjologicznej oraz zdolności kontekstowego aplikowania określonych norm³³.

W nawiązaniu do powyższego należy stwierdzić, iż nauczanie i wychowanie realizowane na podstawie założeń personalizmu sprzyja: (1) umacnianiu poczucia osobistej godności, (2) pomnażaniu cnoty mądrości, (3) kształtowaniu postawy miłości.

Wyrazem osobowości uformowanej prawidłowo jest poczucie własnej godności³⁴. W literaturze przedmiotu pojęcie godności posiada wiele znaczeń, które ostatecznie można sprowadzić do dwóch naczelných kategorii: godności osobowej (obiektywnej) oraz godności osobistej (osobowościowej)³⁵. Ta pierwsza odnosi się w jednakowym stopniu do każdego człowieka i posiada charakter nieutralny, przyrodzony, niezbywalny, ściśle powiązany z prawami osoby. Druga natomiast posiada charakter pochodny, co oznacza, że nie przysługuje każdemu, ale tylko temu, kto wykazuje się godnością³⁶. Józef Koziński uznaje, iż godność osobowościowa „jest swego rodzaju cnotą, która decyduje o tym, że człowiek, który ją posiada pozostaje zawsze wierny sobie, postępuje zgodnie z własnym systemem wartości i przekonań, a w sytuacjach zagrożenia umie bronić swojej tożsamości”³⁷. Posiadanie tej cnoty stanowi zatem wyraz dojrzałości człowieka. Umożliwia bowiem szacunek i zaufanie do samego siebie oraz zapewnia wysoki poziom samoakceptacji³⁸.

³³ P.K. Oleś, *Psychologia człowieka dorosłego*, Warszawa: Wydawnictwo PWN 2012, s. 249-255.

³⁴ J. Bagrowicz, *Godność osoby fundamentem wychowania*, w: *Wychowanie osobowe*, red. F. Adamski, Kralów: Wydawnictwo PETRUS 2011, s. 129.

³⁵ S. Wilk, *Wprowadzenie w problematykę godności*, w: *Starzenie się z godnością*, red. S. Steuden, M. Stanowska, K. Janowski, Lublin: Wydawnictwo KUL 2011, s. 18.

³⁶ S. Steuden, *Psychologia starzenia się i starości*, Warszawa: Wydawnictwo PWN 2011, s. 144.

³⁷ J. Koziński, *Człowiek wielowymiarowy*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 1998, s. 175.

³⁸ Z. Płużek, *Refleksje nad godnością człowieka*, w: *Słuchaj, módl się i pracuj*, red. K. Janicki, Poznań: Księgarnia św. Wojciecha 1989, s. 298.

Na kanwie dojrzałej osobowości rozwija się także mądrość³⁹. W literaturze odnajdujemy wiele propozycji ujmowania tego konstruktów⁴⁰. Stanisława Steuden przyjmuje, iż mądrość, podobnie jak poczucie godności, jest cnotą, która prowadzi do głębszego rozumienia podstawowych związków zachodzących pomiędzy różnymi aspektami rzeczywistości, większej rozważliwości, bardziej obiektywnego sposobu oceny i interpretacji różnorodnych sytuacji, wyzbycia się uprzedzeń, większej otwartości, akceptacji istniejących paradoksów jako integralnego elementu życia, podejmowania działań ukierunkowanych na wspólne dobro oraz adaptacji i modyfikacji otaczającego świata⁴¹. W opinii Z. Pietrasiańskiego mądrość – pojmowana jako wysoka ogólna kultura poznawcza połączona z obszerną wiedzą o życiu – stanowi tę właściwość osoby, która pozwala jej na krytycyzm wobec zdobytej wiedzy, kontekstowe interpretowanie i ocenianie rzeczywistości, unikanie myślenia życzeniowego, przyjmowanie wielu różnych perspektyw w ocenie świata i zdarzeń, wreszcie na przewidywanie konsekwencji własnych działań⁴². Można zatem powiedzieć, że mądrość, zdobywana w toku wychowania osobowego, stanowi cenny zasób psychiczny jednostki, służący budowaniu satysfakcjonującego życia.

Wreszcie nabywanie coraz większej dojrzałości osobowościowej, dokonujące się w toku wychowania personalistycznego, sprzyja kształtowaniu w sobie postawy miłości⁴³. Pojęcie miłości posiada wiele znaczeń⁴⁴. Na gruncie psychologii jedną z koncepcji wartych przywołania, która całościowo ujmuje omawiany fenomen, jest model rozumienia miłości w kategoriach postawy⁴⁵. Postawa to zespół „wzajemnie od siebie zależnych, trwałych dyspozycji do *oceny* obiektu postawy [...] *przekonań* co do jego właściwości oraz do *zachowania* się względem tego obiektu w relatywnie stabilny sposób”⁴⁶. Mając na uwadze tę definicję, można uznać za E. Fromm, że miłość jest „pewną właściwością charakteru, która określa stosunek człowieka do świata w ogóle, a nie do jednego obiektu miłości”⁴⁷. W tym kontekście miłość stanowi pewien sposób zaangażowania się człowieka w relacje z innymi. Wiąże się ona z tym, iż w osobie kształtuje się struktura poznawcza, emocjonalna i behawioralna,

³⁹ P.K. Oleś, *Psychologia człowieka dorosłego*, s. 268.

⁴⁰ S. Steuden, *Mądrość jako pozytywny aspekt starzenia się*, w: *Starzenie się z godnością*, red. S. Steuden, M. Stanowska, K. Janowski, Lublin: Wydawnictwo KUL 2011, s. 72-74.

⁴¹ S. Steuden, *Z rozważań nad mądrością*, w: *Dalej w tę samą stronę. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesor Marii Braun-Gałkowskiej*, red. I. Ulfik-Jaworska, A. Gała, Lublin: Wydawnictwo KUL 2012, s. 540.

⁴² Z. Pietrasiański, *Mądrość czyli świetne wyposażenie umysłu*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar 2001, s. 9-12.

⁴³ M. Ryś, *Wychowanie do miłości*, w: *Wychowanie osobowe*, red. F. Adamski, Kralów: Wydawnictwo PETRUS 2011, s. 164-181.

⁴⁴ A.M. Colman, *Słownik psychologii*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2009, s. 397-398.

⁴⁵ M. Braun-Gałkowska, *Psychologia domowa*, s. 104-107; M. Ryś, *Miłość jako psychologiczna podstawa wspólnoty małżeńskiej*, „Fides et Ratio” 4 (2010), s. 22-30.

⁴⁶ W. Domachowski, *Przewodnik po psychologii społecznej*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2007, s. 150.

⁴⁷ E. Fromm, *O sztuce miłości*, Poznań: Dom Wydawniczy REBIS 2004, s. 55.

będąca formą pozytywnego odniesienia się jednostki do samej siebie, innych ludzi i świata w ogóle⁴⁸.

3. OBSZARY WSPIERANIA ROZWOJU OSOBOWEGO W NIŻSZYM SEMINARIUM DUCHOWNYM | Przyjęcie holistycznej wizji człowieka jako osoby rodzi wiele implikacji nie tylko w wymiarze teoretycznym (akademickim), ale również praktycznym. Przekłada się to bowiem na konieczność precyzyjnego określenia obszarów oraz charakteru działań realizowanych w odniesieniu do jednostki i mających służyć jej integralnemu rozwojowi. Regulacje prawne, stanowiące o sposobie funkcjonowania NSD, mające swoje źródło w stosownych dokumentach Kościoła katolickiego⁴⁹, wyszczególniają cztery główne obszary wspierania osobowego rozwoju uczniów. Są to: (1) rozwój intelektualny, (2) rozwój emocjonalny, (3) rozwój duchowy i (4) rozwój kulturowy⁵⁰.

W okresie dorastania istotną rolę w procesie rozwoju umysłowego młodego człowieka wciąż odgrywa środowisko szkolne⁵¹. Dlatego też stymulowanie rozwoju intelektualnego uczniów NSD odbywa się przede wszystkim poprzez realizację programu dydaktycznego, dotyczącego ponadgimnazjalnych szkół publicznych. Należy bowiem podkreślić, iż NSD jako placówka oświatowa realizuje podstawę programową kształcenia ogólnego, prowadzi zajęcia edukacyjne w cyklu przewidzianym ramowym planem nauczania szkoły publicznej, respektuje zasady dotyczące klasyfikowania i promowania uczniów, jak również przeprowadzenia egzaminów i sprawdzianów, określone przez Ministra Edukacji Narodowej, wreszcie, zatrudnia nauczycieli, posiadających umiejętności i kwalifikacje do nauczania przedmiotów przewidzianych programem edukacyjnym szkoły publicznej⁵². Taka organizacja procesu dydaktycznego w NSD w pełni uwzględnia specyfikę poznawczego funkcjonowania osoby w okresie dorastania, co ułatwia jej pomyślny rozwój w zakresie myślenia formalnego (hipotetyczno-dedukcyjnego), umożliwiające planowanie i tworzenie abstrakcyjnych teorii. W praktyce oznacza to, że młody człowiek pozyskuje zdolność wyobrażania sobie nierzeczywistych sytuacji i stanów rzeczy, których nigdy wcześniej nie doświadczył, oraz snucia planów co do własnej przyszłości⁵³. Fakt ten posiada istotne znaczenie na płaszczyźnie osiągnięć edukacyjnych, które odnoszą się nie tylko do sfery intelektualnych możliwości ucznia, ale również do świata jego osobistych dążeń i celów⁵⁴.

⁴⁸ M. Jankowska, *Miłość jako najlepszy sposób wyrażania siebie*, „Fides et Ratio” 3 (2010) s. 30-44.

⁴⁹ J. Bielecki, *Hipoteza powołania u podstaw istnienia i funkcjonowania Niższych Seminarium Duchownych*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 38 (2010) s. 69-108.

⁵⁰ J. Bielecki, *Program wychowawczy*, s. 81.

⁵¹ H. Bee, *Psychologia rozwoju człowieka*, Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka 2004, s. 357.

⁵² J. Bielecki, *Statut Niższego Seminarium Duchownego*, s. 27-29.

⁵³ M. Bardziejewska, *Okres dorastania. Jak rozpoznać potencjał nastolatków?*, w: *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*, red. A.I. Brzezińska, Gdańsk: GWP 2005, s. 357.

⁵⁴ A.E. Sękowski, *Osiągnięcia człowieka w perspektywie psychologii zdolności*, w: *Zdolności człowieka w ujęciu współczesnej psychologii*, red. A.E. Sękowski, W. Klinkosz, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2010, s. 83.

W NSD troska o właściwy rozwój intelektualny alumnów wyraża się także na drodze świadczenia im adekwatnej pomocy w rozpoznawaniu i rozwijaniu indywidualnych oraz twórczych uzdolnień i umiejętności. Ważnym aspektem tej troski jest rozbudzanie w młodych ludziach zamiłowania do nauki. Dzieje się to poprzez rzetelne przekazywanie wiedzy oraz kształtowanie odpowiednich umiejętności, co w efekcie sprzyja systematycznej pracy uczniów, a także rozwojowi ich zainteresowań⁵⁵. Takie działania pozostają w zgodzie z wiedzą psychologiczną, podkreślając istotne znaczenie wzbudzania i podtrzymywania motywacji ucznia w zakresie odnoszenia sukcesów edukacyjnych⁵⁶. Za ceną pomoc w tym względzie należy uznać bazę materialną szkoły, na którą składa się między innymi nowoczesne wyposażenie oraz organizacja pomieszczeń dydaktycznych. W ramach procesu nauczania młodzież seminaryjna posiada możliwość korzystania z pracowni informatycznej, dostęp do Internetu oraz dobrze wyposażonej biblioteki⁵⁷.

Kolejnym wymiarem wspierania integralnego rozwoju uczniów jest sfera ludzkiej emocjonalności. Z rozwojowego punktu widzenia adolescencja to czas osiągnięcia stabilności emocjonalnej. Jest rzeczą oczywistą, iż pełnej dojrzałości uczuciowej nie zdobywa się w okresie młodzieńczym, gdyż kształtuje się ona na kolejnych etapach życia i stanowi efekt wielorakich ludzkich doświadczeń oraz przyznanego im miejsca w systemie znaczeń konkretnej osoby. Niemniej jednak należy podkreślić, iż czas dorastania odgrywa doniosłą rolę na drodze ku osiągnięciu coraz wyższego poziomu integracji emocjonalnej. Jest to bowiem okres, w którym młody człowiek uczy się przechodzenia „od zależności uczuciowej do niezależności, od niekontrolowanego uzewnętrzniania uczuć do poddania ich kontroli, od nieopanowanego ulegania uczuciom do ich opanowania, od egocentryzmu do socjocentryzmu”⁵⁸. Przejawem zmian rozwojowych w obszarze emocjonalnego funkcjonowania jednostki jest również rozwój uczuć wyższych. Wyraża się on osiągnięciem nowego poziomu empatii, co umożliwia adolescentowi wczuwanie się w cierpienia i trudności doświadczane przez innych ludzi, a w efekcie spieszenie im z pomocą. Ponadto progres ku wyższej uczuciowości zaznacza się także tym, iż decydujące znaczenie dla procesów motywacyjnych i decyzyjnych mają uczucia powiązane z wyznawanym przez młodego człowieka systemem wartości. W zakresie preferencji aksjologicznych szczególne znaczenie zostaje przypisane takim kategoriom, jak prawda, dobro, wiara, sens, altruizm, tolerancja i sprawiedliwość. Wiąże się to z kształtowaniem wstępnej wizji własnej osoby

⁵⁵ J. Bielecki, *Młodzieńcze rozwijaj się integralnie w Niższym Seminarium Duchownym*, „Niedziela” 11 (2005), s. 5.

⁵⁶ Zob. W. Klinkosz, *Zdolności intelektualne a motywacja osiągnięć studentów*, w: *Zdolności człowieka w ujęciu współczesnej psychologii*, red. A.E. Sękowski, W. Klinkosz, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2010, s. 117-137.

⁵⁷ A. Cichobłazińska, *Aby rozpoznać i pielęgnować swoje powołanie*, „Niedziela” 14 (2004), www.nsd.niedziela.pl.

⁵⁸ I. Obuchowska, *Adolescencja*, w: *Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia człowieka*, red. B. Harwas-Napierała, J. Trempała, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2007, s. 186-187.

oraz otaczającego świata⁵⁹. Wartości bowiem, jak zauważa T. Mądrzycki, przyjmując postać hierarchicznego systemu, określają sposób zaspokajania potrzeb, wpływają na wybór i realizację odległych celów oraz silnie oddziałują na samoocenę⁶⁰. Stąd też niedojrzałość emocjonalna, przejawiająca się brakiem wewnętrznej integracji w zakresie systemu wartości, może prowadzić do powstawania licznych zaburzeń w funkcjonowaniu jednostki⁶¹.

Mając na uwadze wyszczególnione wyżej właściwości rządzące rozwojem emocjonalnym człowieka, NSD stwarza młodzieńcom, podejmującym w nim naukę, optymalne warunki do zdobywania coraz większej dojrzałości w odniesieniu do przeżywania i wyrażania własnych uczuć, tak na płaszczyźnie indywidualnej, jak i społecznej. Czyni to poprzez podejmowanie wielu zaplanowanych i usystematyzowanych aktywności dydaktyczno-wychowawczych. Wśród najważniejszych wyróżnić należy takie, jak: (1) organizacja tzw. godzin wychowawczych, poświęconych realizacji zagadnień istotnych z punktu widzenia wzrostu osobowego ucznia, (2) stwarzanie możliwości spotkania z pedagogiem szkolnym oraz podejmowanie współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, (3) organizacja dni skupienia oraz wygłaszanie konferencji przez księży przełożonych, (4) spotkania z rodzicami alumnów, (5) wspieranie działalności rady alumnów oraz innych organizacji uczniowskich, (6) precyzyjna organizacja czasu wolnego uczniów – wycieczki, koła zainteresowań, chór i szkolny zespół muzyczny, przedstawienia teatralne, gazetka szkolna, aktywne uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych, zajęcia sportowe, olimpiady i konkursy przedmiotowe, (7) podtrzymywanie i krzewienie tradycji szkoły, (8) korzystanie z materiałów pozyskanych drogą monitoringu wizyjnego szkoły⁶².

Wyszczególnione wyżej preferowane oraz realizowane w NSD metody i sposoby oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych bardziej lub mniej bezpośrednio wpływają na osiąganie większej stabilności uczuciowej przez ucznia. Przyjmując integralną perspektywę w spojrzeniu na człowieka, doceniają bowiem znaczenie systemu rodzinnego w kształtowaniu emocjonalności osoby⁶³. Uwzględniają również fakt, iż sposób przeżywania i ekspresji własnych uczuć oraz budowanie relacji koleżeńskich, przyjacielskich czy miłosnych staje się w pełni możliwe tylko na drodze interakcji społecznych poprzez podejmowanie współpracy w określonym obszarze działań, wspólne spędzanie czasu

⁵⁹ A. Oleszkowicz, A. Senejko, *Dorastanie*, w: *Psychologia rozwoju człowieka*, red. J. Trempała, Warszawa: Wydawnictwo PWN 2011, s. 268-269.

⁶⁰ T. Mądrzycki, *Osobowość jako system tworzący i realizujący plany*, Gdańsk: GWP 1996, s. 107-109.

⁶¹ Por. D. Buksik, *Religijność a kryzys w wartościowaniu*, w: *Osobowość i religia*, red. H. Gasiul, E. Wrocławska-Warchała, Warszawa: Wydawnictwo UKSW 2009, s. 437-458.

⁶² J. Bielecki, *Program wychowawczy*, s. 82-83.

⁶³ Zob. M. de Barbaro, *Struktura rodziny*, w: *Wprowadzenie do systemowego rozumienia rodziny*, red. B. de Barbaro, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 1999, s. 45-55; B. Harwas-Napierała, *Systemowe ujmowanie rodziny jako kontekst badań i terapii rodzinnej. Refleksje ogólne*, w: *Dalej w tę samą stronę. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesor Marii Braun-Gałkowskiej*, red. I. Ulfik-Jaworska, A. Gała, Lublin: Wydawnictwo KUL 2012, s. 115-117.

oraz obcowanie z szeroko pojętym światem kultury⁶⁴. Ponadto zakładają możliwość zaistnienia specyficznych trudności w obszarze funkcjonowania emocjonalnego jednostki, wynikających z natury procesów rozwojowych oraz wskazują na konieczność ich twórczego przewartościowywania⁶⁵.

Rozwój duchowy to następny ważny obszar wspierania osobowego wzrostu uczniów NSD. W tym kontekście, z uwagi na katolicki charakter szkoły, szczególną rolę przypisuje się trosce o pielęgnowanie i wzrost religijności alumnów. Wyrazem tej troski jest zapewnienie młodzieży seminaryjnej: (1) możliwości uczęszczania na katechezę, rozumianą nie tylko jako przedmiot dydaktyczny, ale też jako swoista „szkoła życia”, oparta na zasadach Ewangelii i Dekalogu, (2) uczestnictwa w codziennej Eucharystii i różnych nabożeństwach, (3) regularnego korzystania z sakramentu pokuty i pojednania, (4) odbywania comiesięcznych dni skupienia, mających charakter religijno-formacyjny, będących dobrą okazją do osobistej modlitwy, refleksji i przemyśleń, (5) opieki duchowej poprzez indywidualny kontakt z kapłanem powołanym dekretem biskupa diecezjalnego do pełnienia tej funkcji w seminarium, (6) czynnego zaangażowania się w przygotowanie obchodów świąt, przewidzianych kalendarzem liturgicznym oraz terminarzem szkoły, (7) pielgrzymowania do ośrodków kultu religijnego w Polsce i za granicą⁶⁶.

Realizowane w NSD działania dydaktyczno-wychowawcze, mające na celu stymulowanie rozwoju religijnego kleryków, stanowią cenną pomoc w przeżywaniu religijności na sposób jak najbardziej dojrzały – jako głębokiej relacji z Bogiem⁶⁷. Fakt ten uznać należy za istotny nie tylko w perspektywie ewentualnego wyboru kapłaństwa jako ściśle określonej formy życia, której jakość mierzy się jakością więzi z Bogiem, ale także w szerszym kontekście funkcjonowania osoby w poszczególnych wymiarach życia. Liczne badania prowadzone na gruncie psychologii dowodzą bowiem, iż dojrzała religijność przekłada się na wzrost poczucia zadowolenia z życia w różnych jego aspektach⁶⁸. Mając na uwadze korzyści, wpływające z przeżywania religijności

⁶⁴ Zob. J. Koziński, *Człowiek wielowymiarowy*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 1998; B. Wojciszke, *Psychologia miłości. Intymność. Namietność. Zaangażowanie*, Gdańsk: GWP 2005; D. Goleman, *Inteligencja emocjonalna*, Poznań: Wydawnictwo Media Rodzina 2007; M. Braun-Gałkowska, *Psychologia domowa*.

⁶⁵ Zob. H. Długosz-Biłous, *Problemy życiowe i style radzenia sobie ze stresem u uczniów szkół średnich*, w: *Rozwój osobowy i jego zagrożenia*, red. M.J. Dyrda, A. Świdorski, Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej 2003, s. 129-134; M. Jakimiuk, *Pomoc psychologiczna w szkole jako szansa rozwoju ucznia*, w: *Rozwój osobowy i jego zagrożenia*, red. M.J. Dyrda, A. Świdorski, Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej 2003, s. 141-150.

⁶⁶ J. Bielecki, *Program wychowawczy*, s. 85-86.

⁶⁷ Por. M. Jarosz, *Skala Personalnej Relacji do Boga*, w: *Psychologiczny pomiar religijności*, red. M. Jarosz, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2012, s. 113-129; W. Matys, R. Bartczuk, *Kwestionariusz Więzy z Bogiem*, w: *Psychologiczny pomiar religijności*, red. M. Jarosz, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2012, s. 131-151.

⁶⁸ Zob. D. Krok, *Religijność a jakość życia w perspektywie mediatorów psychospołecznych*, Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego 2009, s. 119-176.

na sposób pełnej zaangażowania relacji z Bogiem, w NSD podkreśla się znaczenie osobistego przykładu i stylu życia wychowawców, zwłaszcza księży przełożonych, w zakresie prezentowanej postawy religijnej. Prawo szkolne NSD bardzo precyzyjnie określa zadania oraz funkcje, jakie powinny być podejmowane przez prefekta do spraw wychowania i formacji religijnej. Za priorytetowe w tym względzie uznaje się czynne uczestnictwo w życiu uczniów poprzez wspólną modlitwę oraz współudział w rekolekcjach, a także wielorakie zaangażowanie na rzecz prowadzenia alumnów do autentycznej wiary⁶⁹. Powyższe wymagania adresowane do księży przełożonych, odpowiedzialnych za rozwój duchowy powierzonych im uczniów, zyskują jasne uzasadnienie na gruncie wielu torii psychologicznych, wśród których warto wyakcentować A. Bandury poznawczo-społeczną teorię osobowości, podkreślającą znaczenie „modela” (wzorca zachowania) w rozwoju jednostki⁷⁰ oraz J. Reykowskiego regulacyjną teorię osobowości, traktującą osobowość jednostki jako złożony system pozostający w ciągłej interakcji z otoczeniem⁷¹.

Przy omawianiu roli NSD w obszarze wspierania duchowego rozwoju uczniów warto zwrócić uwagę, iż wychowanie religijne nie jest tu traktowane na sposób autonomiczny niezależny, ale raczej jako integralny element oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych. Wyrazem tego jest *Regulamin życia seminaryjnego*, który w punkcie 6 głosi, iż uczniowie „wrażają wiarę i przywiązanie do Chrystusa i Kościoła poprzez swoją postawę, zachowanie i styl życia. Dlatego każdy uczeń powinien: uczyć się systematycznie [...], odnosić się z szacunkiem do przełożonych, nauczycieli i innych pracowników, chronić własne życie i zdrowie [...], przestrzegać kultury słowa i zachowywać się z godnością [...], aktywnie uczestniczyć w zajęciach lekcyjnych [...], rozwijać swoje talenty i zainteresowania [...], starać się o uzyskanie jak najwyższej oceny własnego zachowania”⁷². Można zatem powiedzieć, iż czas pobytu i nauki w NSD to dla młodzieńca czas kształtowania dojrzałej i autentycznej wiary, która stanowiąc centrum jego egzystencji, będzie również wpływała na całe jego obecne i późniejsze życie⁷³.

Ostatnim wymiarem wspierania osobowego wzrostu alumnów, który uznawany jest za ważny obszar działań dydaktyczno-wychowawczych urzeczywistnianych w NSD, jest rozwój kulturowy wychowanków. W ramach troski o ten aspekt rozwoju kładzie się nacisk przede wszystkim na kształtowanie w alumnach postawy patriotycznej. Odbywa się to poprzez zapoznanie uczniów z historią szkoły, pielęgnowanie zwyczajów i tradycji, określających ramy życia szkoły oraz poznawanie tradycji miasta,

⁶⁹ J. Bielecki, *Statut Niższego Seminarium Duchownego*, s. 35.

⁷⁰ P. Oleś, *Wprowadzenie do psychologii osobowości*, Warszawa: Wydawnictwo Scholar 2005, s. 211.

⁷¹ E. Osmólska, *Oddziaływania wychowawcze szkoły w świetle Regulacyjnej Teorii Osobowości*, w: *Rozwój osobowy i jego zagrożenia*, red. M.J. Dyrda, A. Świdorski, Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej 2003, s. 29-34.

⁷² J. Bielecki, *Regulamin życia seminaryjnego*, w: *Prawo szkolne Niższego Seminarium Duchownego w Częstochowie*, red. J. Bielecki, Częstochowa: Wydawnictwo Archidiecezjalne „Regina Poloniae” 2011, s. 127-128.

⁷³ J. Bielecki, *Młodzieńcze rozwijaj się integralnie*, s. 5.

regionu i kraju⁷⁴. Doskonałym przykładem może tu być uroczyste obchodzenie różnych świąt kościelnych i państwowych, takich jak święto patrona seminarium – św. Józefa, szkolna wigilia czy Święto Niepodległości⁷⁵. Trafną syntezę wielorakich oddziaływań edukacyjnych, mających na celu budzenie patriotycznego ducha w młodzieńcach, stanowiących społeczność NSD, odnajdujemy w słowach *Hymnu szkoły*, którego fragment warto tu przytoczyć:

Wpisani dziś w historię świata,
Budować chcemy nowy czas.
Niech Święty Patron nas prowadzi,
By stworzyć piękno młodych lat.
My, zapisani w dzieje Polski,
Tu, dla Ojczyzny chcemy żyć.
I czuwać, by tę polską ziemię,
Na zawsze znaczył wiary Krzyż⁷⁶.

W ramach troski o harmonijny rozwój kulturowy młodzieży uczącej się w NSD, wyraźny akcent położony jest również na pielęgnowanie kultury fizycznej⁷⁷. W ujęciu W. Tatariewiczza, kultura fizyczna „jest dbałością psychiki o ciało”⁷⁸. Bardziej rozbudowaną definicję podaje M. Demel, który twierdzi, iż „kultura fizyczna to wyraz określonej postawy wobec własnego ciała, świadoma i aktywna troska o swój rozwój, sprawność i zdrowie, to umiejętność organizowania i spędzania czasu z największym pożytkiem dla zdrowia fizycznego i psychicznego”⁷⁹. Tak rozumiana kultura fizyczna stanowi ważny obszar działań dydaktyczno-wychowawczych, uskutecznianych w NSD i wspierana jest poprzez: (1) stwarzanie warunków koniecznych do bezpiecznego funkcjonowania szkoły, (2) podejmowanie adekwatnej działalności profilaktycznej w zakresie różnych uzależnień, (3) promowanie zdrowego stylu życia, (4) troskę o właściwe – zgodne z normami moralnymi i społecznymi – zachowanie uczniów, (5) pielęgnowanie postaw oraz zachowań społecznych sprzyjających właściwemu przebiegowi procesów rozwojowych, (6) korygowanie stereotypowych przekonań, odnoszących się do zażywania środków psychoaktywnych⁸⁰.

Ponadto odwołując się do przywołanej wyższej definicji M. Demela, za jeden z istotnych aspektów troski o kulturę fizyczną uznać należy aktywność sportową. Akty prawne NSD, wytyczające kanony prowadzenia i charakteru zajęć dydaktycznych,

⁷⁴ J. Bielecki, *Program wychowawczy*, s. 86-87.

⁷⁵ J. Bielecki, *Młodzieńcze rozwijaj się integralnie*, s. 5.

⁷⁶ M. Cisowski, *Hymn Niższego Seminarium Duchownego*, www.nsd.niedziela.pl (10.11.2012).

⁷⁷ J. Bielecki, *Statut Niższego Seminarium Duchownego*, s. 31-32.

⁷⁸ W. Tatariewicz, *Parerga*, Warszawa: Wydawnictwo PWN 1978, s. 79-80.

⁷⁹ M. Demel, A. Skład, *Teoria wychowania fizycznego dla pedagogów*, Warszawa: Wydawnictwo PWN 1974, s. 13-14.

⁸⁰ J. Bielecki, *Program profilaktyki Niższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej*, w: *Prawo Szkolne Niższego Seminarium Duchownego w Częstochowie*, red. J. Bielecki, Częstochowa: Wydawnictwo Archidiecezjalne „Regina Poloniae” 2011, s. 93-94.

zwracają uwagę na konieczność zabiegania o „rozwój fizyczny uczniów, ich zdrowie, higienę psychiczną, racjonalny wypoczynek, prawidłową organizację nauki, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy”⁸¹. Środkiem do realizacji tego celu jest między innymi zachęcanie alumnów do podejmowania działalności sportowej, która ma nie tylko uszlachetniać ciało, ale także służyć wzniosłym ideałom⁸². Podkreśla się tutaj aksjologiczny wymiar sportu, pozwalający dostrzec w nim wartość, o którą należy zabiegać⁸³. Przyjęcie takiej perspektywy w spojrzeniu na własną kondycję fizyczną i aktywność sportową, o czym należy pamiętać, staje się możliwe dzięki socjalizacji do sportu, w ramach której szczególną rolę spełnia środowisko szkolne⁸⁴.

ZAKOŃCZENIE | W niniejszej pracy usiłowano wykazać, iż NSD Archidiecezji Częstochowskiej to instytucja oświatowo-wychowawcza wspierająca integralnie pojęty rozwój młodego człowieka. Podjęte rozważania pozwalają na postawienie następujących ogólnych wniosków: (1) NSD należy postrzegać jako jedno z ważnych środowisk budzenia i wspierania powołań kapłańskich i zakonnych, (2) szkoła ta poprzez różnorodny charakter oddziaływań edukacyjnych i pedagogicznych stwarza optymalne warunki rozwoju we wszystkich wymiarach funkcjonowania osoby: intelektualnym, emocjonalnym, duchowym i kulturowym, (3) NSD, realizując program oparty na chrześcijańskiej wizji człowieka, przygotowuje młodzieńców nie tylko do ewentualnego życia kapłańskiego, ale także do odpowiedzialnego podjęcia ważnych zadań w Kościele i społeczeństwie, w szeroko rozumianej roli katolika świeckiego. Powyższe wnioski skłaniają do podejmowania wielopłaszczyznowych działań, wspierających funkcjonowanie NSD oraz realizację dalszych badań nad wpływem tej instytucji oświatowo-wychowawczej na kształt osobowości i przyszłego życia młodego człowieka. Z poznawczego punktu widzenia ciekawym przedmiotem kolejnych analiz naukowych może być kwestia psychospołecznego funkcjonowania absolwentów NSD, reprezentujących różne profesje oraz pełniących aktualnie określone funkcje i zadania w różnych sektorach życia społecznego.

⁸¹ J. Bielecki, *Statut Niższego Seminarium Duchownego*, s. 36.

⁸² J. Bielecki, *Młodzieńcze rozwijaj się integralnie*, s. 5.

⁸³ Zob. D. Krok, *Sport jako wartość w perspektywie jakości życia*, w: *Euro 2012. W poszukiwaniu wartości*, red. J. Kistorz, Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego 2012, s. 29-49.

⁸⁴ Z. Dziubiński, *Socjalizacja do sportu*, w: *Euro 2012. W poszukiwaniu wartości*, red. J. Kistorz, Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego 2012, s. 53-55.

BIBLIOGRAFIA

- Adamski F., Personalizm – chrześcijański nurt myślenia o człowieku i wychowaniu, w: Wychowanie osobowe, red. F. Adamski, Kraków: PETRUS 2011, s. 9-17.
- Bagrowicz J., Godność osoby fundamentem wychowania, w: Wychowanie osobowe, red. F. Adamski, Kralów: Wydawnictwo PETRUS 2011, s. 97-131.
- Barbaro de M., Struktura rodziny, w: Wprowadzenie do systemowego rozumienia rodziny, red. B. de Barbaro, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 1999, s. 45-55.
- Bardziejewska M., Okres dorastania. Jak rozpoznać potencjał nastolatków?, w: Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa, red. A.I. Brzezińska, Gdańsk: GWP 2005, s. 345-377.
- Bee H., Psychologia rozwoju człowieka, Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka 2004.
- Bielecki J., Zarys historii Niższego Seminarium Duchownego w Częstochowie (1951-2011), w: Prawo szkolne Niższego Seminarium Duchownego w Częstochowie, red. J. Bielecki, Częstochowa: Wydawnictwo Archidiecezjalne „Regina Poloniae” 2011, s.7-21.
- Bielecki J., Hipoteza powołania u podstaw istnienia i funkcjonowania niższych seminariów duchownych, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 38 (2010) s. 69-108.
- Bielecki J., Młodzieńcze rozwijaj się integralnie w Niższym Seminarium Duchownym, „Niedziela” 11 (2005), s. 5.
- Bielecki J., Program profilaktyki Niższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej, w: Prawo szkolne Niższego Seminarium Duchownego w Częstochowie, red. J. Bielecki, Częstochowa: Wydawnictwo Archidiecezjalne „Regina Poloniae” 2011, s. 89-98.
- Bielecki J., Program wychowawczy Niższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej, w: Prawo szkolne Niższego Seminarium Duchownego w Częstochowie, red. J. Bielecki, Częstochowa: Wydawnictwo Archidiecezjalne „Regina Poloniae” 2011, s. 79-87.
- Bielecki J., Regulamin życia seminaryjnego, w: Prawo szkolne Niższego Seminarium Duchownego w Częstochowie, red. J. Bielecki, Częstochowa: Wydawnictwo Archidiecezjalne „Regina Poloniae” 2011, s. 127-132.
- Bielecki J., Statut Niższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej, w: Prawo szkolne Niższego Seminarium Duchownego w Częstochowie, red. J. Bielecki, Częstochowa: Wydawnictwo Archidiecezjalne „Regina Poloniae” 2011, s. 25-78.
- Borutka T., Udział rodziny w rozwoju powołań kapłańskich i zakonnych, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 9 (2009), s. 11-30.
- Braun-Gałkowska M., Psychologia domowa, Lublin: Wydawnictwo KUL 2008.
- Brzezińska A., Portrety psychologiczne człowieka. Jak zmienia się człowiek w ciągu życia?, w: Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa, red. A.I. Brzezińska, Gdańsk: GWP 2005, s. 3-8.
- Buksik D., Religijność a kryzys w wartościowaniu, w: Osobowość i religia, red. H. Gasiul, E. Wrocławska-Warchała, Warszawa: Wydawnictwo UKSW 2009, s. 437-458.
- Cencini A., Znaki rozpoznania powołania, „Zeszyty Formacji Duchowej” 20 (2002) s. 51-58.
- Cichobłazińska A., Aby rozpoznać i pielęgnować swoje powołanie, „Niedziela” 14 (2004), www.nsd.niedziela.pl.
- Cisowski M., Hymn Niższego Seminarium Duchownego, www.nsd.niedziela.pl (10.11.2012).
- Colman A.M., Słownik psychologii, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2009.

- Czerwińska-Jasiewicz M., Wspieranie młodzieży w zakresie samopoznania, planowania własnego życia oraz podejmowania decyzji dotyczących własnej przyszłości, w: *Psychologia rozwoju człowieka*, red. J. Trempała, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2011, s. 407-418.
- Demel M., Skład A., *Teoria wychowania fizycznego dla pedagogów*, Warszawa: Wydawnictwo PWN 1974.
- Długosz-Bitous H., Problemy życiowe i style radzenia sobie ze stresem u uczniów szkół średnich, w: *Rozwój osobowy i jego zagrożenia*, red. M.J. Dyrda, A. Świdorski, Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej 2003, s. 129-134.
- Domachowski W., *Przewodnik po psychologii społecznej*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2007.
- Dziewiecki M., Powołani do troski o powołania, „Przewodnik Katolicki” 20 (2011), www.przewodnik-katolicki.pl (10.11.2012).
- Dziewiecki M., Powołanie a kapłan diecezjalny, w: *Posłani w trzecie tysiąclecie*, red. T. Mrowiec, Kraków: Wydawnictwo UNUM 2000, s. 60-67.
- Dziubiński Z., Socjalizacja do sportu, w: *Euro 2012. W poszukiwaniu wartości*, red. J. Kostorz, Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego 2012, s. 51-63.
- Fromm E., *O sztuce miłości*, Poznań: Dom Wydawniczy REBIS 2004.
- Goleman D., *Inteligencja emocjonalna*, Poznań: Wydawnictwo Media Rodzina 2007.
- Harwas-Napierała B., Systemowe ujmowanie rodziny jako kontekst badań i terapii rodzinnej. Refleksje ogólne, w: *Dalej w tę samą stronę. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesor Marii Braun-Gałkowskiej*, red. I. Ulfik-Jaworska, A. Gała, Lublin: Wydawnictwo KUL 2012, s. 115-117.
- Jakimiuk M., Pomoc psychologiczna w szkole jako szansa rozwoju ucznia, w: *Rozwój osobowy i jego zagrożenia*, red. M.J. Dyrda, A. Świdorski, Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej 2003, s. 141-150.
- Jan Paweł II, *Dar i Tajemnica*, Kraków: Wydawnictwo Św. Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej 1996.
- Jan Paweł II, *Formacja kapłańska. Posynodalna adhortacja apostołska „Pastorem dabo vobis” o formacji kapłanów we współczesnym świecie*, Wrocław: Wydawnictwo TUM 1995.
- Jankowska M., Miłość jako najlepszy sposób wyrażania siebie, „Fides et Ratio” 3 (2010) s. 30-44.
- Jarosz M., Skala Personalnej Relacji do Boga, w: *Psychologiczny pomiar religijności*, red. M. Jarosz, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2012, s. 113-129.
- Kępiński A., *Psychopatie*, Kraków: Wydawnictwo Literackie 2002.
- Klinkosz W., Zdolności intelektualne a motywacja osiągnięć studentów, w: *Zdolności człowieka w ujęciu współczesnej psychologii*, red. A.E. Sękowski, W. Klinkosz, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2010, s. 117-137.
- Kozielecki J., *Człowiek wielowymiarowy*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 1998.
- Kozielecki J., *Psychologia nadziei*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2006.
- Krok D., *Religijność a jakość życia w perspektywie mediatorów psychospołecznych*, Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego 2009.
- Krok D., Sport jako wartość w perspektywie jakości życia, w: *Euro 2012. W poszukiwaniu wartości*, red. J. Kostorz, Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego 2012, s. 29-49.

- Lewandowski K., Specyfika duszpasterstwa powołań, „Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 2 (2008) s. 125-137.
- Malarewicz, A., Pielęgniarstwo – Powołanie? Zawód? Nauka?, „Studia Medyczne” 9 (2008) s. 87-91.
- Matys W., Bartczuk R., Kwestionariusz więzi z Bogiem, w: Psychologiczny pomiar religijności, red. M. Jarosz, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2012, s. 131-151.
- Mądrzycki T., Osobowość jako system tworzący i realizujący plany, Gdańsk: GWP 1996.
- Michalik J., Raport o stanie wiary w Polsce, Radom: Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne POLWEN 2011.
- Nęcka E., Orzechowski J., Szymura B., Psychologia poznawcza, Warszawa: 2007.
- Nowe powołania dla nowej Europy (In verbo tuo...). Dokument końcowy kongresu poświęconego powołaniom do kapłaństwa i życia konsekrowanego w Europie, Poznań: Wydawnictwo Pallottinum 1998.
- Obuchowska I., Adolescencja, w: Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia człowieka, red. B. Harwas-Napierała, J. Trempała, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2007, s. 163-201.
- Oleszkowicz A., Senejko A., Dorastanie, w: Psychologia rozwoju człowieka, red. J. Trempała, Warszawa: Wydawnictwo PWN 2011, s. 259-286.
- Oleś P., Wprowadzenie do psychologii osobowości, Warszawa: Wydawnictwo Scholar 2005.
- Oleś P.K., Psychologia człowieka dorosłego, Warszawa: Wydawnictwo PWN 2012.
- Osmólska E., Oddziaływania wychowawcze szkoły w świetle Regulacyjnej Teorii Osobowości, w: Rozwój osobowy i jego zagrożenia, red. M.J. Dyrda, A. Świdorski, Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej 2003, s. 29-34.
- Pawlak J., Jak wspierać młodzież w podejmowaniu decyzji edukacyjnych i zawodowych?, „Wychowawca” 2 (2005), s. 5-7.
- Pietrasiański Z., Mądrość czyli świetne wyposażenie umysłu, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar 2001.
- Płużek Z., Psychologia pastoralna, Kraków: Wydawnictwo Instytut Teologiczny Księża Misjonarzy 2002.
- Płużek Z., Refleksje nad godnością człowieka, w: Słuchaj, módl się i pracuj, red. K. Janicki, Poznań: Księgarnia św. Wojciecha 1989, s. 296-307.
- Przygoda W., Duszpasterstwo powołań, w: Duszpasterstwo specjalne, red. R. Kamiński, B. Drożdż, Lublin: Wydawnictwo Alta 1998, s. 205-226.
- Rathus S.A., Psychologia współczesna, Gdańsk: GWP 2004.
- Ryś M., Miłość jako psychologiczna podstawa wspólnoty małżeńskiej, „Fides et Ratio” 4 (2010) s. 22-30.
- Ryś M., Wspieranie rozwoju osobowego w rodzinie, w: W trosce o rodzinę. W poszukiwaniu prawdy, dobra i piękna, red. M. Ryś, M. Jankowska, Warszawa: Wydawnictwo UKSW 2007, s. 25-40.
- Ryś M., Wychowanie do miłości, w: Wychowanie osobowe, red. F. Adamski, Kralów: Wydawnictwo PETRUS 2011, s. 164-181.
- Sękowski A.E., Osiągnięcia człowieka w perspektywie psychologii zdolności, w: Zdolności człowieka w ujęciu współczesnej psychologii, red. A.E. Sękowski, W. Klinkosz, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2010, s. 83-91.

- Sidoruk B., Sidoruk L., Chrześcijańska wizja rozwoju osobowego człowieka w kontekście niektórych współczesnych kierunków poradnictwa psychologicznego, w: *Rozwój osobowy i jego zagrożenia*, red. M.J. Dyrda, A. Świdorski, Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej 2003, s. 19-28.
- Sobór Watykański II, Dekret o formacji kapłańskiej – *Optatam totius*, Poznań: Wydawnictwo Pallottinum 2002.
- Socha J., Niższe Seminarium ma już 60 lat, „Niedziela” 17 (2012), www.nsd.niedziela.pl (10.11.2012).
- Studen S., Mądrość jako pozytywny aspekt starzenia się, w: *Starzenie się z godnością*, red. S. Studen, M. Stanowska, K. Janowski, Lublin: Wydawnictwo KUL 2011, s. 71-82.
- Studen S., *Psychologia starzenia się i starości*, Warszawa: Wydawnictwo PWN 2011.
- Studen S., Z rozważań nad mądrością, w: *Dalej w tę samą stronę. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesor Marii Braun-Gałkowskiej*, red. I. Ulfik-Jaworska, A. Gała, Lublin: Wydawnictwo KUL 2012, s. 533-548.
- Szczych, J., *Aby szli i owoc przynosili...* (J 15, 16). Studium liturgiczno-teologiczne modlitwy święceń prezbitera, „Anamnesis” 3 (2010), s. 66-78.
- Tatarkiewicz W., *Parerga*, Warszawa: Wydawnictwo PWN 1978.
- Wilk S., Wprowadzenie w problematykę godności, w: *Starzenie się z godnością*, red. S. Studen, M. Stanowska, K. Janowski, Lublin: Wydawnictwo KUL 2011, s. 17-21.
- Wojciszke B., *Psychologia miłości. Intymność. Namiętność. Zaangażowanie*, Gdańsk: GWP 2005.

MINOR SEMINARY OF THE ARCHDIOCESE OF CZESTOCHOWA AS EDUCATIONAL INSTITUTION SUPPORTING PERSONAL DEVELOPMENT OF YOUNG PEOPLE

SUMMARY | The principal environment of human development in the early stages of life, in addition to the family is the school environment. It's in him, first the child then later the teenager that he gains the possibility of personal growth in all aspects of its functioning: physical, mental, social, moral, religious and spiritual. Concern for the proper development processes within specified areas should be a priority of educational activities, educational and prevention carried out by various organs of the school. The purpose of this article is to show the role played by the Minor Seminary in supporting personal development of male secondary youth, visible signs of priestly and religious vocations.

KEYWORDS: personal development, priestly vocation, Minor Seminary